

ΚΕΤΕΒΕ

ISBN: 978-625-8581-99-7

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 1685

Tarih

Yayın Yönetmeni

Furkan Çalışkan

Dizi Editörü

Taha Kılınç

Yayıma Hazırlayan

Şuhedanur Hacıoğlu

Düzeltili

İrfan Alus

Kapak

Harun Tan

Mizanpaj

Özkan kaya

1. BASKI

Haziran 2026
İstanbul

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 49619

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212 612 29 30

e-posta: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Sertifika No: 47939

My Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Yılanlı Ayazma Sk.

No: 8/F Zeytinburnu / İstanbul

Tel: 0212 674 85 28

© Özgün adı *The Palace School of Muhammed the Conqueror* olan eserin her hakkı saklıdır. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

FATİHİN
ENDERUN
MEKTEBİ

Türkçesi
Mustafa Gündüz

BARNETTE
MILLER

KETEBE

Barnette Miller

(1875-1956, North Carolina). Amerikalı yazar ve eğitimcidir. Charlotte, Kuzey Carolina'da doğdu. 1895'te North Carolina College for Women'dan mezun oldu. Columbia Üniversitesi'nde yüksek lisans (1903) ve doktora derecesi (1909) aldı. Paris Üniversitesi ve Hartford Teolojik Seminary'de çalışmalar yaptı. Phi Beta Kappa üyesiydi. 1909-1913 ve 1916-1919 arasında İstanbul Amerikan Kız Koleji'nde dil ve tarih dersleri verdi. 1912'de Topkapı Sarayı Harem kısmına girme izni verilen ilk yabancı kadın oldu. Bu sayede özel araştırmalar ve çizimler yaptı. Osmanlı saray hayatına derin bir ilgi duydu bu konuda araştırmalara başladı. Lozan Antlaşması dış politika kurul üyelerindendi. Wellesley College'da 1920-1943 arasında tarih öğretim üyeliği yaptı. 1935'te tam profesör oldu, 1943'te emeritus statüsüne geçti. *The Passing of the Turkish Harem* (1920), *The New Turkey* (1923), *Beyond the Sublime Porte* (1931) ve *The Palace School of the Muhammed the Conqueror* (1941) başlıklı kitapları yayımladı. Ayrıca *Topkapı Sarayı'nın Harem Hayatı ve Siyasi Etkileri* başlıklı bir çalışma da hazırlamıştır.

Mustafa Gündüz

Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde yüksek lisans ve doktora yaptı (2001, 2005). 2006-2011 arasında Fırat Üniversitesi'nde çalıştı. 2011'den itibaren Yıldız Teknik Üniversitesi'nde çalışmalarını sürdürmektedir. Eğitim tarihi alanında 2012'de doçent, 2017'de profesör oldu. 2014-15'te Princeton Üniversitesi'nde post-doktora yaptı. 2021-22'de Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi idi. Temel araştırma alanı, Türk eğitim tarihinin Tanzimat sonrası gelişmeleri olup eğitimin tarihi, sosyal ve felsefi sorunları ve eğitimciler üzerine çalışmalarını sürdürmektedir. Telif, tercüme ve yayına hazırlama türünde çok sayıda çalışması vardır. *Türk Maarif Ansiklopedisi*'nde "eğitim tarihi" ilim heyeti başkanlığı yapmıştır.

İÇİNDEKİLER

PLAN VE TABLOLAR	13
ÇEVİRİ VE YAYINA HAZIRLAMA USULÜ HAKKINDA	15
ENDERUN MEKTEBİ'NE DAİR KISA SÖZLÜK	19
BARNETTE MILLER'İN ESERİ HAKKINDA.....	25
YAZARIN ÖNSÖZÜ	35
GİRİŞ	37

BİRİNCİ BÖLÜM

ENDERUN MEKTEBİ'NİN DOĞUŞU	47
Enderun Mektebi'nin Kökeni Bizans Üniversitesi Olabilir mi?	48
Enderun Mektebi'nin Kökeni Nizâmiye Medreseleri Olabilir mi?	49
Nizâmülmülk Niçin Medreseler Kurdu?	50
Nizâmiye Medreselerinin Etkisi.....	55
Enderun Mektebi'nin Endülüs Kökenleri	56
Enderun'un Müslüman Doğu Kökenleri	57

Nizâmiye'nin Mirası: Enderun Mektebi	58
Kölelik Esasına Dayalı Yönetim Sistemi ve Enderun	59
Sultan II. Murad'ın Sarayı.....	60
Enderun'un Öncüsü Edirne Sarayı ve Şehzade Mektebi	61
Edirne Sarayı'nda Yetişen Hırvat Mahmud Paşa.....	63
Edirne Sarayı'nda Yetişen İskender Bey.....	63
Enderun Mektebi'ni Kuran Büyük Deha	65
Fatih'in Entelektüel Portresi.....	66
Fatih'in İlme, Sanata, Âlime ve Sanatkâra Hizmetleri.....	68
Fatih ve Kadınların Eğitimi.....	72
Fatih Enderun Mektebi'ni Niçin Kurdu?	73
Doğru Zamanda Doğru Okul Kurmak.....	74
Enderun Mektebi'nin Kuruluşu Sırasında Rum Filozoflar ve Âlimler	75
Fatih'in Sarayında İtalyan Sanatçılar	77
Fatih'in Enderun Mektebi'nde Müfredat ve Disiplin	78
Fatih'in Yeni Sarayında Enderun Mektebi Binalarının İnşası	79
Fatih'in Sarayında Has Oda.....	82
Fatih'in Sarayında Büyük Oda ve Küçük Oda.....	83
Eğitim Tarihinde Enderun Mektebi'nin Yeri	84
Anlaşılamayan Hükümdar: Fatih, Rönesans ve Hümanizm.....	86
Enderun Mektebi'nin Hazırlık Sarayları	87

İKİNCİ BÖLÜM

ENDERUN MEKTEBİ'NİN PLANI.....	91
Kuruluşunun İlk Yıllarında Enderun Binaları.....	92
Topkapı Sarayı'nın İlk Planı ve Bobovi.....	93
Albert Bobovi'nin Topkapı Sarayı Planlarının Serüveni.....	96

Enderun'un En Alt Birimi: Büyük Oda ve Küçük Oda	101
Enderun'un Has Odası	104
Enderun'un Hazine-i Hümâyün Odaları.....	109
Enderun'da Kilerciler ve Seferliler Odaları	112
Enderun Mektebi'nde Hamamlar-Banyolar.....	114
Enderun Mektebi'nin Kütüphanesi.....	116

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENDERUN MEKTEBİ'NİN PERSONELİ VE YÖNETİMİ.....	121
Köle Sınıfına Dayalı Yönetim Sistemi ve Enderun	121
İslâm ve Kölelik	123
Geçmişini Unutmak: Kölelikten Paşalığa-Büyükelçiliğe.....	124
Kardeş Katli Yasası, Sancak Beyi Yasası ve Kafes	125
Enderun'a Talebe Temini 1: Devşirme Sistemi.....	126
Enderun'a Talebe Temini 2: Savaş Esirleri	129
Enderun'a Talebe Temini 3: Köle Pazarları	130
Enderun Dışında Kölelerin Eğitim Yerleri	131
Topkapı Sarayı'nda İç Oğlan/Hizmetçi Sayısı	132
Enderun'a Kabul Şartları	134
Sultanların Enderun Talebesi Seçimine İlgileri	136
Evliya Çelebi'nin Enderun'a Giriş Serüveni	137
Sultanların Enderun Talebelerine Gösterdikleri İhtimam	140
Enderun Mektebi'nin Yönetimi: Ak Hadımlar ve Kara Hadımlar.....	141
Enderun Hadımlarının Sayısı	142
Enderun'da Ak Hadımların Görevleri ve Hiyerarşi.....	143
Enderun'da Oda Başkanları	145
Enderun Odalarında "Lalalık" ve Vazife Taksimi	146
Enderun Mektebi'nin Hocaları	148

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ENDERUN MEKTEBİ MÜFREDATI	153
Yedi Özgür Sanat (<i>Septem Artes Liberales</i>):	
Enderun Müfredatı	154
Rycaut'un Türklerde Bilim ve Sanata Dair İddiaları!	154
Enderun'da Beden Terbiyesi ve Spor	156
Padişah Dâhil, Herkes Bir Meslek Öğrenmeli!	157
Türkler, Yetenekli İnsanların Keşfi ve Onların Değeri	158
Enderun'da Liyakat	160
Enderun'da Disiplin, Ödül ve Mükâfat	162
Enderun Müfredatında Süreklilik	166
Enderun'da Türkçe Öğretimi	166
Enderun'da Yazı (Hüsn-i Hat), Tarih ve Hukuk Öğretimi	168
Enderun'da Arapça Öğretimi	169
Enderun'da İslâmi İlimler Öğretimi	170
Enderun'da Farsça Öğretimi	171
Enderun Kütüphanesi ve Gizemli Kataloğu	172
Enderun Kütüphanesi'nde Bir Ecnebi!	174
Enderun'da Mûsiki Eğitim ve Öğretimi	176
Enderun'un Müzik Aletleri	179
Enderun Meşkhanesi	180
Enderun Mehterhane-i Hümâyunu	181
Enderun'da Beden Eğitimi	182
Şenliklerde ve Bayramlarda Spor Gösterileri	184
Enderun'da Ok ve Yay Talimi	184
Enderun'da Güreş	185
Enderun'da Kılıç-Kalkan	185
Enderun'da Binicilik	186
Enderun'da Cirit	186
Enderun'da Hamam ve Temizlik Görevlileri	189
Enderun Eğitim Sisteminin Zayıflaması	192

BEŞİNCİ BÖLÜM

ENDERUN MEKTEBİ'NE HAZIRLIK SARAYLARI	195
Enderun'da Terfi Sistemi	196
Enderun'da Talebe Kıyafetleri.....	197
Büyük Oda ve Küçük Oda Talebe Sayıları.....	198
Hazırlık Odalarının Esas Görevi	200
Enderun Seferliler Odası: Mesleki Eğitim Merkezi.....	201
Seferliler Odasında Eğitim.....	202
Seferliler Odasının Eğitim Müfredatı	205
Seferliler Odasında Zanaat Eğitim ve Öğretimi.....	205
Seferliler Odasında Müsiki Eğitimi.....	206
Seferliler Odasından Terfi ya da Ayrılış	207
Enderun Kilerciler Koğuşu (Kiler-i Hümâyun).....	207
Kiler-i Hümâyun'da Bulunanlar.....	208
Kilerciler Odası Talebe Sayısı ve Vazifeleri.....	208
Kiler-i Hümâyunda Su ve İçecek Hizmetleri.....	210
Padişaha Su Servisi	210
Enderun Hazine-i Hümâyun Odası.....	212
Hazine-i Hümâyun Hizmetçilerinin Görevleri	213
Hazine Eşyalarını Kayıt ve Muhafaza İşleri	214
Altın Keselerin Hazineye Nakli	215
Hazineyi Yavuz Sultan Selim'in Mührüyle Mühürlemek!.....	216
Enderun'da Has Oda	217
Has Oda Talebelerinin Vazife ve Hakları.....	218
Has Oda Görevlilerinden Silahdar	220
On Yedinci Yüzyılda Has Odada Yeni Görevler	222
Padişahların Gizemli Hayatları	223

ALTINCI BÖLÜM

ENDERUN'DA GÜNDELİK HAYAT UĞURLAMA MERASİMLERİ VE ATAMALAR	231
Enderun İç Oğlanlarının Aile Bağları	231
Enderun'a Ziyaretçi Gelmesi.....	232
Enderun'da Talebe Kıyafetleri.....	233
Enderun Talebelerinin Tıraşı ve Başlıkları.....	234
Enderun Talebelerinin Günlük Programı.....	235
Hastalık, Revir ve Kaytarmalar	238
Revire Çıkma.....	239
Enderun'da Yemekler.....	240
Enderun'da Âdâb-ı Muşeret	240
Enderun Eğitimi Tamamlandıktan Sonra	242
Saraya Veda	242
Arkadaşlara Veda	243
Saraydan Çıkış	244
Sarayın Dışında Yeni Hayat.....	244
Askerî Birliklere Atanma	245
Enderun'da Yetişen Komutanların Maharetleri.....	246
Enderun'da Yetişen Sipahiler.....	248
Enderun Ağalarının Terfii	251
Hâfız Hızır İlyas Ağa'nın Enderun'dan Ayrılış Hikâyesi	252

YEDİNCİ BÖLÜM

ENDERUN MEKTEBİ'NİN SONU.....	257
Kölelik Esasına Dayalı Yönetim Sistemine Yeniçeri Muhalefeti.....	258
Enderun'un Başarısı veya Başarısızlığı	259

Devşirme Sisteminin Sonu.....	260
Enderunluların Siyasete Bulaşması ve Tedricen Gerileme...	262
Enderun Sipahilerinin Yeniçerilerle Kavgası.....	262
İç Oğlanların İsyanı.....	264
Harem ve Siyaset Kışkacında İç Oğlanları	266
Kösem Sultan'ın Sonu İç Oğlanlar Elinden!.....	266
Sultan II. Mahmud ve Enderun'un Sonu.....	267
Enderun'un Son Günlerinden Anlatılar	269
Enderun'un Mirası	270
Mekteb-i Sultanî (Galata Saray Lisesi).....	270
Enderun Mektebi'nden Topkapı Sarayı Müzesi'ne	271
EKLER	273
EK 1: Tayyazâde Atâ Bey ve <i>Enderun Tarihi</i> adlı eseri: <i>Tarih-i Atâ</i>	273
EK 2: Medresenin ve Dârülhikme'nin Tarihi.....	275
EK 3: Bizans Üniversitesi ve Batı Dünyasında Üniversiteler	277
EK 4: Nizâmiye Medresesi'nin Kuruluşu	282
EK 5: Hâfız Hızır İlyas Ağa ve <i>Letâif-i Vekâyi-i</i> <i>Enderûniyye</i>	283
EK 6: Giambattista Tedorini'nin Topkapı Sarayı Kütüphanesi Kataloğu.....	284
EK 7: Profesör Albert H. Lybyer'e Göre Ali Paşa'nın Kariyeri.....	286
KAYNAKÇA	287
ENDERUN HAKKINDA TÜRKÇE SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA	295
DİZİN.....	299